

სოფიო ბარდაძე *

საქართველო თურქეთის სასკოლო ისტორიის სახელმძღვანელოებში

შესავალი

მოცემულ თემაზე კვლევის ჩასატარებლად მოძიებულ იქნა თურქეთიდან ისტორიის სახელმძღვანელოები, რომლებიც აკრედიტებულია თურქეთის განათლების სამინისტროს მიერ. კვლევაში სიახლეს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ თურქეთის სასკოლო ისტორიის სახელმძღვანელოები დღემდე არ განხილულა იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ აცნობს თურქეთის სახელმწიფო საკუთარ მეზობელ ქვეყანას თავის მოსახლეობას, რომელშიც ეთნიკურად ქართველებიც მრავლად არიან.

თურქეთის სკოლებში ისტორიის შესწავლა მე-4 კლასიდან მე-12 კლასის ჩათვლით მიმდინარეობს. კვლევის ფარგლებში შეისწავლეთ თურქეთის სკოლის რვა ისტორიის სახელმძღვანელო და ის სახელმძღვანელოები, სადაც გარკვეული კუთხით მოთხრობილია საქართველოზე.

კერძოდ:

1. სოციალური მეცნიერებები მე-4 კლასი, ავტორი: სამი თუ-ისუზი, ანკარა 2018;

2. სოციალური მეცნიერებები მე-7 კლასი, ავტორები: გოქან გიულტეკინი, მურათ აქფინარი, მუსტაფა ნოჰუტჯუ, ფინარ ოზერდოღანი, სეჰერ აიგუნი, ანკარა 2018;

3. ათათურქიზმი მე-8 კლასი, ავტორი: ჩილდემ ატაშ, უფუქ ატაშ, ანკარა 2018;

4. ისტორია მე-9 კლასი, ავტორი: ეროლ იუქსელი, მეჰმეთ ალი ქაფარი, ფერჰათ ბილდიქი, ქაზიმ შაჰინი, ლეილა შაფაქი, მურათ არდილი, ოზგურ ბალჯი, სულეიმან ილდიზი, ანკარა 2018;

5. ისტორია მე-10 კლასი, ავტორი: ეროლ იუქსელი, მეჰმეთ ალი ქაფარი, ფერჰათ ბილდიქი, ანკარა 2018;

---

* პოლიტიკის მეცნიერებათა მაგისტრი

6. ისტორია მე-10 კლასი, ავტორი: აჰმეთ ილმაზი, ანკარა 2018;

7. ისტორია მე-11 კლასი, ავტორები: ალი ლაჩინი, ბედრიჰან ონალი, ბულენტ დემირი, ერდალ ერდემი, მიქაილ ქაფლანი, მურათ არიჯა, სალიჰ გუნდოდდუ, ველი აუდემირი, იაჰია ქარაქაია, იუსუფ ჩაქმაქი, ანკარა 2018

8. ათათურქიზმი მე-12 კლასი, ავტორები: აქიფ ჩევიქი, გიულ ქოჩი, ქორაი შერბეთჩი, ანკარა 2018.

თურქეთის სასკოლო სახელმძღვანელოები საკმაოდ სიტყვა-მუხწია მეზობელ საქართველოზე საუბრისას. საქართველოს ადგილს თურქული სკოლის სახელმძღვანელოებში განვიხილავთ რამდენიმე კატეგორიის მიხედვით: ა) გეოგრაფიული მდებარეობა; ბ) ეკონომიკური პარტნიორობა; გ) ხელშეკრულებები; დ) დაპყრობები და ბრძოლები.

გეოგრაფიული მდებარეობა

საქართველო თურქეთის სკოლის სახელმძღვანელოებში პირველად მოხსენიებულია მე-4 კლასის სახელმძღვანელოში, რომელსაც სოციალური მეცნიერებები ჰქვია. დაწყებითი კლასის მოსწავლეები ზოგად ცოდნას იღებენ მეზობელი ქვეყნების შესახებ.

აღნიშნული სახელმძღვანელო საქართველოზე, როგორც გეოგრაფიულ მეზობელზე საუბრისას შემოიფარგლება მხოლოდ შემდეგი ინფორმაციით: თურქეთს აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება საქართველო. მოსახლეობა დაახლოებით 4 მილიონია. დედაქალაქი არის თბილისი. საქართველოსა და თურქეთს შორის ყველაზე აქტიური წერტილი არის ართვინის რეგიონში არსებული სარფის კარი. ამ ორი ქვეყნის მოსახლეობას ამ კარის გავლით და მხოლოდ პირადობის მოწმობის გამოყენებით ძალიან მარტივად შეუძლია მოგზაურობა. ასევე, გეოგრაფიულად სტრატეგიული მდებარეობის სიკეთე მჟღავნდება იმაში, რომ თურქეთს, აზერბაიჯანსა და კავკასიას შორის არსებული სატრანზიტო გზის დიდი ნაწილი დაკავშირებულია საქართველოსთან (Tüysüz,S.2018)

მე-7 კლასის ისტორიის სახელმძღვანელოში საქართველო ნახსენებია ისევ მხოლოდ გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე საერთო საზღვაო სანაოსნო კუთხით. საქართველოსთან ერ-

თად ჩამონათვალში არის: სირია, ერაყი, ირანი, აზერბაიჯანი, სომხეთი, ბულგარეთი და საბერძნეთი (Gültekin, G. Akpınar, M. Nohutcu, M. Özerdoğan. F. Aygün, S. 2018)

ეკონომიკური პარტნიორობა

იმავე მე-4 კლასის სახელმძღვანელოში აღნიშნულია: „საქართველო თურქეთისათვის ყველაზე დიდი სავაჭრო პარტნიორი და ამასთანავე, თურქეთის მხრიდან ყველაზე დიდი რაოდენობით ინვესტიციის ჩასადები ქვეყანაა. თურქეთიდან საქართველოში ხორციელდება პლასტმასის მილების, ჰიგიენის საშუალებების, მედიკამენტების და სამშენებლო მასალების ექსპორტი. ამის სანაცვლოდ ხდება ქიმიური სასუქებისა და ფოლადის შემენა“ [S.Tüysüz, 2018:179].

„აზერბაიჯანის ნავთობი ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის მილის საქართველოზე გავლით ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე შემოდის. ეს ყველაფერი ეხმარება ჩვენ შორის არსებული თანამშრომლობისა და ურთიერთობის ყველა სფეროს გაძლიერებას“ [S. Tüysüz, 2018:179] ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროექტია, თუმცა არაა საუბარი თურქეთის სახელმწიფოსაგან კიდევ ერთ მნიშვნელოვან პროექტზე - ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალზე,

ამავე სახელმძღვანელოში საქართველო ნახსენებია მხოლოდ ერთი სიტყვით შემდეგ მონაკვეთში: „ევროპა-კავკასია-აზიის სატრანსპორტო დერეფნის იგივე ტრასეკას (იგივე ინგლ. Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia) მიზანია შავ ზღვას, კავკასიასა და შუა აზიას შორის საერთაშორისო ურთიერთობის გაფართოება, რომელიც პოლიტიკურ-ეკონომიკური წინსვლის მსურველი მთავრობების პროგრამაა. მასში გაერთიანებულია შემდეგი ქვეყნები: აზერბაიჯანი, ბულგარეთი, სომხეთი, საქართველო, ირანი, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, მოლდოვა, რუმინეთი, ტაჯიკეთი, თურქეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი და უკრაინა“ [G. Gültekin, M. Akpınar, M. Nohutcu, F.Özerdoğan. S. Aygün, 2018:226].

ხელშეკრულებები

საქართველო ყველაზე ხშირად მოხსენიებულია თურქეთის სახელმწიფოს მიერ გაფორმებულ ხელშეკრულებებში.

ქუჩუკ-კაინაჯის ხელშეკრულების შესახებ ნათქვამია:

„ოსმალეთსა და რუსეთს შორის 1768 წელს დაწყებული ყირიმსა და შავ ზღვაზე ბრძოლები 1774 წელს ხელმოწერილი ხელშეკრულებით დაბოლოვდა. რუსეთი მუდმივად ყირიმის სახანოს შიდა საქმეებში ერეოდა და 1783 წელს დაიპყრო. რუსეთმა შავი ზღვის ჩრდილოეთ სანაპიროზე ააშენა ციხე სიმაგრეები და საქართველოც თავის მფარველობის ქვეშ მოაქცია“ [Laçin, A. Önal, B. Demir, B. Erdem, E. Kaplan, M. Arıca, M. Günığdu, S. Aydemir, V. Karakaya, Y. Çakmak. Y. 2018: 37]

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომზე საუბრისას, რუსეთის მიზნებს შორის დასახელებულია ბათუმის, ყარსის, არდაჰანის და ერზრუმის ხელში ჩაგდების და შავ ზღვაზე სრულად კონტროლის სურვილი. აღწერილია ბრძოლა ამ ტერიტორიებისათვის, რომელიც რუსეთის გამარჯვებით სრულდება. სან-სტეფანოს და ბერლინის ზავით 1878 წელს ყარსი, არდაჰანი რუსეთს დარჩა (Laçin, A. Önal, B. Demir, B. Erdem, E. Kaplan, M. Arıca, M. Günığdu, S. Aydemir, V. Karakaya, Y. Çakmak. Y. 2018: 102-105)

სახელმძღვანელოში ნათქვამია, რომ 1877-1878 წლებში რუსეთსა და ოსმალეთს შორის წარმოებული ომითა და გაფორმებული ზავით ყარსის, არდაჰანისა და ბათუმის 40 წლიანი ტყვეობა დაიწყო. ამ შეთანხმებების შემდეგ რუსეთმა კავკასიაში მცხოვრები 100 ათასობით მუსლიმი თურქი ანატოლიაში გაასახლა (Laçin, A. Önal, B. Demir, B. Erdem, E. Kaplan, M. Arıca, M. Günığdu, S. Aydemir, V. Karakaya, Y. Çakmak. Y. 2018: 117)

„ბათუმის 40-წლიან ტყვეობაში“ იგულისხმება ბათუმის რუსეთის იმპერიის ხელში გადასვლა. სადავოა იმ ფაქტის სისწორე, რომ თურქეთის სახელმწიფოში 100 ათასი მუსლიმი თურქი გადასახლდა. აქ იგულისხმება ადგილობრივი გამუსლიმებული ქართველი მოსახლეობა, რომელსაც რუსეთისა და თურქეთის მიერ გატარებული პოლიტიკით სარწმუნოებიდან გამომდინარე თურქს ეძახდნენ, თუმცა ისინი არა თურქები, არამედ ქართველები იყვნენ აჭ-

არიდან, შავშეთიდან თუ კლარჯეთიდან. დღემდე ამ მოსახლეობას „ახისხელ თურქებს“ ანუ ახალციხელ თურქებს უწოდებენ. წინააღმდეგობრივი ტერმინებია „ახალციხელი თურქები“, „თურქი მესხები“ და ა.შ. (ფუტკარაძე ტ. 2015)

1917-1918 წლებში კავკასიაში განვითარებული მოვლენების შესახებ კი შემდეგნაირადაა მოთხრობილი: 1917 წლის რუსეთის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ბოლშევიკების ჯარი დაიშალა და ოსმალეთ-რუსეთის ჯარს შორის შეტაკება აღარ მომხდარა. რუსის ჯარმა ტერიტორია დატოვა და იარაღი სომხებსა და ქართველებს დაუტოვა ოსმალეთთან საბრძოლველად. რუსის ჯარისაგან დარჩენილი 120 000 სომეხი ჯარისკაცი ცდილობდა სომხური გარნიზონების გაძლიერებას, რაშიც ბოლშევიკებისაგან მხარდაჭერა მიიღეს. მიზანი კი დიდი სომხური სახელმწიფოს შექმნა იყო. 1917 წლის შემდეგ ქართველებმა და სომხებმა თავდასხმები დაიწყეს. 1918 წლის 3 მარტს ბრესტ ლიტოვსკის ზავით ყარსი, არდაჰანი და ბათუმი ოსმალეთს დაუბრუნდა (Çevik, A. Koç, G. Şerbetli. K. 2018: 36).

სახელმძღვანელოში განხილულია საბჭოთა რუსეთსა და თურქეთს შორის გაფორმებული მოსკოვის ხელშეკრულება (16 მარტი 1921). აღნიშნულია, რომ მოსკოვის ხელშეკრულების მიხედვით საბჭოთა კავშირმა ბათუმის საქართველოსათვის დატოვების პირობით სცნო ეროვნული პაქტი. ყარსი, არდაჰანი და ართვინი თურქეთს, ბათუმი საქართველოს, ხოლო ნახიჭევანი აზერბაიჯანს დარჩა (Ç. Ataş, U. Ataş. 2018: 81).

უფრო დაწვრილებით არის საუბარი ყარსის ხელშეკრულების (13 ოქტომბერი 1921) შესახებ. აზერბაიჯანს, სომხეთსა და საქართველოს შორის 1921 წლის 13 ოქტომბერს ხელი მოეწერა ყარსის ხელშეკრულებას. ამ შეთანხმებაში შუამავლის როლი საბჭოთა კავშირმა გასწია. მოსკოვის ხელშეკრულების მიზნების მატარებელი და კავკასიის სამ რესპუბლიკას შორის მეგობრული შეთანხმების მსურველი დოკუმენტი მოიცავს შემდეგ პუნქტებს:

- არდაჰანი სრულად თურქეთს გადაეცა.
- გადაწყდა ბათუმის საქართველოს ტერიტორიად დარჩენა.

- მხარეები არ განიხილავდნენ იმ შეთანხმებებს, რომლებიც მიღებული იქნებოდა ერთმანეთზე ზემოქმედების შედეგად.

- აზერბაიჯანი, საქართველო და სომხეთი არ მიიღებენ იმ სამშვიდობო ხელშეკრულებას, რომელსაც არ სცნობს თურქეთი.

- სრუტეებს გამოიყენებდნენ სავაჭრო სფეროს გასაძლიერებლად, სტამბოლის უსაფრთხოება უნდა ყოფილიყო უზრუნველყოფილი ყოველი მხარის ინტერესებისათვის.

ხაზგასმულია, რომ ყარსის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის შემდეგ აღმოსავლეთ საზღვრები და თურქეთში დარჩენილი ტერიტორიების ბედი სრულად გაირკვა. ამის შემდეგ, კი თავდაცვითმა ძალებმა თურქეთის დასავლეთით გადაინაცვლა (Ç. Ataş, U. Ataş, 2018: 92).

ყარსის ხელშეკრულებით, რომელიც 100 წლის ვადითაა დადებული, განისაზღვრა და ჩამოაყალიბდა საქართველოსა და თურქეთის საზღვრები. ყარსის ხელშეკრულება იყო მოსკოვის ხელშეკრულების ანალოგი. ორივე ხელშეკრულების დადებისას მოქმედი ფიგურა იყო რუსეთი და მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, კერძოდ, ძირძველი ქართული სამხრეთ-დასავლური მიწების თურქეთისათვის გადაცემა არ შეესაბამებოდა ქართული მხარის სურვილსა და მოთხოვნას. (სვანიძე მ. 2007)

დაპყრობები და ბრძოლები

მე-11 საუკუნის შუახანებში ოსმალებისა და ბიზანტიის ბრძოლის აღწერისას - თულრულ ბეის მიერ შეკრებილ სელჩუკთა დიდი რაზმის წინააღმდეგ ბრძოლას ვერ ბედავდნენ ბიზანტიის ქართული და ვანის გუბერნიები. ამიტომაც იმპერატორისაგან დახმარებას ითხოვდნენ. სელჩუკებმა ლიპარიტის მეთაურობით შეკრებილი ქართულ-ბიზანტიური ჯარი 1047 წლის 18 სექტემბერს დაამარცხეს (Yüksel, E. kapar, M. A. Bildik, F. Şahin, K. Şafak, L. Ardiç, M. Bağci, Ö. Yıldız. S. 2018: 193

მე-11 საუკუნეში ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი ფაქტებია და ბრძოლებია თურქეთსა და საქართველოს შორის, თუმცა თურქეთის ისტორიაში საქართველოს ხსენება მხოლოდ ბიზანტიის დაქირავებული ჯარით შემოიფარგლება.

„თულრულ ბეის შემდეგ მისი ძმა ჩაღრი ბეის შვილი ალფ არ-სლანი 1063 წელს ავიდა ტახტზე... საქართველოზე გაილაშქრა და ანატოლია ხელში ჩაიგდო. დაიკავა ბიზანტიის აღმოსავლეთით არ-სებული ყველაზე მნიშვნელოვანი ციხეებიდან ერთ-ერთი ანისი“ [yüksel, E. kapar, M. A. Bildik, F. Şahin, K. Şafak, L. Ardiç, M. Bağci, Ö. Yıldız. S. 2018: 194].

ალფ-არსლანი, ერთ-ერთი ძლიერი და სასტიკი მმართველი საქართველოში ორჯერ შემოვიდა 1064 და 1068 წლებში (სვანიძე მ. 2007), თუმცა თურქულ წყაროებში ამას ვერსად ვხვდებით.

„სულთანი მალიქშაჰის პერიოდში სელჩუკების ტერიტორიული საზღვრები დასავლეთიდან აღმოსავლეთამდე გაფართოვდა. საქართველო, იერუსალიმი, სირია, იემენი დაპყრობილ იქნა“ [yüksel, E. kapar, M. A. Bildik, F. Şahin, K. Şafak, L. Ardiç, M. Bağci, Ö. Yıldız. S. 2018: 196].

სულთან მალიქშას ლაშქრობებს ძალიან ვრცლად აღწერს დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი. სულთანმა მოიპოვა დიდ გამარჯვებები, დაიკავა და ააოხრა სამშვილდე, თურქების გაძლიერებამ გამოიწვია ბიზანტიელთაგან სამხრეთის დაცარიელება და ა. შ. (სვანიძე მ. 2007) თუმცა, თურქული სახელმძღვანელოები კვლავაც ერთი სიტყვით შემოიფარგლებიან.

სელჩუკებსა და მონღოლებს შორის ბრძოლაში 1230-იან წლებში ბრძოლებით დასუსტებულმა სულთანმა ქეიქუბადმა საერთო მტრის წინააღმდეგ დასახმარებლად მოიხმო მუსულმანებიც და ქრისტიანებიც. კაისერში საომრად გამზადებული ჯარი სელჩუკების მიერ შეკრებილ ჯარში იყვნენ ქართველი დაქირავებულებული ჯარისკაცები. ყველა ერთად შეადგენდა 80 000 ჯარისკაცს (yüksel, E. Kapar, M. A. Bildik. F. 2018: 38) .

სელიმ პირველის (ოსმალეთის მე-9 სულთანად და მრისხანედ წოდებული) პერიოდი 1512- 1520 (სვანიძე მ. 2007): „პრინცმა სელიმმა ირანისა და საქართველოს საზღვრად არსებულ ტრაპიზონზე იერიში მიიტანა. ტრაპიზონის სანჯაყის პარალელურად სეფიანებისა და ქართველების წინააღმდეგ მუდმივად იბრძოდა“ (yüksel, E. Kapar, M. A. Bildik. F. 2018:134)

დასკვნა

თურქეთის სახელმწიფო სკოლებში აკრედიტებული ისტორიის სახელმძღვანელოებში მნიშვნელოვან ისტორიულ ფაქტებში საქართველო ან არაა საერთოდ ნახსენები, ან ადრეული საუკუნეებიდანვე გაიგივებულია ჯერ ოსმალეთის, შემდგომში კი - რუსეთის ტერიტორიად.

არც ერთ საქართველოს გამორჩეულ მეფეს არ ახსენებს თურქეთის ისტორიის სახელმძღვანელოები, მაშინ როდესაც ქართული ისტორია სავსეა სულთნებისა და ოსმალთა მმართველების სახელებით. ხოლო ისტორიის ქართულ სახელმძღვანელოებში, რეალობიდან გამომდინარე, ამომწურავადაა მიწოდებული საქართველოსა და თურქეთის ურთიერთობის დასაწყისიდან დღემდე არსებული მასალები.

საქართველოს სკოლის სახელმძღვანელოების ერთი დიდი უპირატესობაა ის, რომ დაუფარავად და გაუზვიადებლად აღწერს ისტორიაში არსებულ ფაქტებს და ეყრდნობა არა მხოლოდ ქართველ, არამედ უცხოელ მემატრიანეთა ცნობებს.

თურქეთში მცხოვრები ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის კოლექტიური მეხსიერების ფორმირებაზე გავლენას ახდენს თურქეთის სკოლის სახელმძღვანელოებში საქართველოზე მცირე და უმნიშვნელო ინფორმაციის მიწოდებამ, რომელიც საქართველოს უქმნის სუსტი ქვეყნის სახეს“.

ფაქტი სახეზეა, თურქეთის სახელმწიფო მეზობელ საქართველოზე საუბრისას არასოდეს წარმოაჩენს მას ძლიერ ქვეყნად. ის რაც ქართველებისათვის, საერთო კოლექტიური მეხსიერებისათვის მნიშვნელოვან ფაქტს წარმოადგენს ესაა, გამორჩეული პიროვნებები და მოვლენები, დიადი გამარჯვებები და ზნეობრივად მაღალი ქვეყნის მეფე-დედოფლები. თურქეთში მცხოვრები ეთნიკურად ქართველები კი ერთხელაც ვერ წაიკითხავენ თურქულ სახელმძღვანელოში მაგ. თამარ მეფის ან დავით აღაშენებლის სახელს, დიდგორისა თუ სხვა მნიშვნელოვანი ბრძოლის შესახებ ცნობებს. ეთნიკურად ქართველებმა თამარ მეფის სახელი იციან, თუმცა მის სახელს მხოლოდ ისტორიულად ქართულ მიწებზე მრგვალ ხიდებთან აკავშირებენ. მათ ნასწავლ ისტორიაში საქართველო მუდმივად

განიცდის დამარცხებებს და კრახს. სულ ვილაცის მფარველოს ქვეშაა. გარდა ამისა, მუდმივად სხვა ქვეყნის მიერ წარმოებულ ბრძოლებში წარმოადგენს დაქირავებულ ჯარს. თურქეთში მცხოვრებ ეთნიკურად ქართველებს არ მიეწოდებათ ობიექტური ინფორმაცია ისტორიული სამშობლოს შესახებ.

გამოყენებული ლიტერატურა

- სვანიძე მ. (2007) თურქეთის ისტორია. არტანუჯი. თბილისი
- ლუტიძე ი. (2010) მუჰაჯირ ქართველთა ენობრივი და ეთნიკური იდენტობის საკითხები, „კავკასიის ეთნოლოგიური კრებული“, ტ. XII, იანვარი, <https://iberiana.wordpress.com/iberiana/ghutidze-muhajir/>
- ჩოხარაძე მ. (2009) ეროვნული ცნობიერების საკითხები სამხრეთ საქართველოში XIX საუკუნიდან დღემდე და თანამედროვე შავშეთის ქართული სოფლები სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის კრებული VI. ბათუმი.
- Ataş Ç. Ataş U. (2018). Türkiye cumhuriyeti inkilap tarih ve Atatürkçülük 8 sınıf. Top yayıncılık pazarlama sanayi ve ticaret limited şirket. Ankara.
- Gültekin G. Akpınar M. Nohutcu M. Özerdoğan P. Aygün S. (2018) .sosyal bilgiler 7 sınıf. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Tüysüz S. (2018). sosyal bilgiler 4 sınıf. Tuna Matbaacılık aş. Ankara.
- Çevik A. Koç G. Şerbetli K. (2018) Türkiye cumhuriyeti inkilap tarih ve Atatürkçülük 12 sınıf. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Laçın A. Önal B. Demir B. Erdem E. Kaplan M. Arıca M. Günışdu S. Aydemir V. Karakaya Y. Çakmak Y. (2018) Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. tarih 11 sınıf. Ankara.
- Yüksel E. kapar M.A. bildik F. Şahin K. Şafak L. Ardiç M. Bağcı Ö. Yıldız S. (2018). tarih 9 sınıf. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Yüksel E. kapar M.A. bildik F. (2018) .tarih 10 sınıf. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Yılmaz A. (2018) .tarih 10 sınıf. İlke basım yayım dağıtım gazetevılık sanay ve ticaret limited şirketi. Ankara .
- შენოლი ე. თურქეთის შეხედულება ქართველებზე და თურქეთის ქართველების თვითაღქმა; ისტორია, დღევანდელიობა, პერსპექტი-

ვები. 21-06-2012 Doğanay Ö. ართვინის განთავისუფლება დამცრობლი-
საგან 06-03-2018

<http://www.artvin.gov.tr/artvin-valisi-omer-doganayin-7-mart-artvinin-dusman-isgalinden-kurtulus-gunu-mesaji>

Türkiye'de kaç milletten insan var? 20-12-2011
<https://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/12/20/ankete-gore-turkiyede-kac-millet-var>

Sofio Bardadze. Georgia in the Turkish School History Textbooks Abstract

The work deals is the history of Turkish schools. It was important for us to analyze Georgia the eyes of the neighbour country's school books. In the research for the visible we dedicated a other chapter to see the place of Turkey in the Georgia's school books to the in order to see the difference between the perception of the history of the two countries.

The present work is based about the books currently accredited in Turkey and Georgia. Also, writing materials and verbal concepts.

The news in the research is the fact that the history of Turkish school has never been seen and has not given priority to how the Turkish state is informed about neighbor country his citizens in which its ethnic Georgians are also very much.

The subject of research is the perception of the history of ethnically Georgian population assimilated in Turkey, centuries ago and almost entirely Turkish side, based on the history books taught in school.